

RĂZVAN CODRESCU

SPIRITUL DREPTEI

Între tradiție și actualitate

Ediție definitivă

© Răzvan Codrescu – 2018

Editura Christiana – Str. Theodor Sperantia 104,
bl. S26, sc. 3, ap. 66, sector 3, București, cod 030939;
tel.: 021/3225798; e-mail:
editurachristiana@yahoo.com;
www.editurachristiana.ro

ISBN 978-973-1913-99-5

EDITURA CHRISTIANA
București – 2018

*** *Sfinții români în „Lumea Credinței”*, ediție îngrijită de Răzvan Codrescu, Editura Lumea Credinței, București, 2015.

*** *Arsenie Boca pe drumul sfințeniei. O carte a minunilor de lângă noi*, ediție îngrijită de Răzvan Codrescu, Editura Lumea Credinței, București, 2015.

*** *Cartea Crăciunului*, culegere de texte îngrijită de Răzvan Codrescu, Editura Lumea Credinței, București, 2016.

* Dumitru Cristea, *Testamentul unui cruciat. Poezii de dincolo și de dincoace de gratii*, ediție îngrijită de Răzvan Codrescu, Editura Manuscris [Col. „Poezie”], Pitești, 2017.

* Demostene Andronescu, *Reeducarea de la Aiud. O radio-grafie memorialistică*, studiu introductiv de Ionuț Mircea Marcu, ediție îngrijită și prefată de Răzvan Codrescu, Editura Manuscris [Col. „Memorii”], Pitești, 2018.

CUPRINS

Notă asupra ediției
În loc de prefată

DIMENSIUNEA SPIRITUALĂ

Icoana Europei creștine
Doi „nebuni” exemplari
Eșecul „omului autonom”
Religie și cultură
Gâlceava dracului cu lumea
Criza lăuntrică
„Descătușarea sexului”
Creștinism și feminism
Înțelesul evanghelic al iubirii
Redescoperirea vredniciei creștine
Viața întru înviere
Sensul unității creștine

DIMENSIUNEA POLITICĂ

Distincții necesare
Adevăratul temei al naționalismului
Ipostaze ale naționalismului românesc
Cum se cuvine înțeleasă „Doina” lui Eminescu
Naționalismul față cu „antisemitismul”
Demagogia toleranței
Taina jertfei
Dreptatea d-lui Pleșu
Unde d-l Pleșu nu mai are dreptate

Un om necăjit...

O reacție a d-lui Patapievici

I. Radiografia unei mistificări

II. Poziția teoretică a d-lui Patapievici

Rațiunile unei drepte actuale

ADDENDA

Simbolistica tradițională a dreptei.

Pentru o fenomenologie a rectitudinii

Noțiunile politice de *dreapta* și *stînga*.

O redefinire critică din perspectivă creștină

Neamul în Biserică.

O perspectivă teologică asupra naționalului

În loc de postfață:

Dan Stanca întreabă, Răzvan Codrescu răspunde

Cărți publicate de Răzvan Codrescu

DOI „NEBUNI” EXEMPLARI

*Nebun, da, sînt nebun! Dar, lume, dacă
N-ar fi nebuni, ai fi de tot săracă, [...]
Căci cei cumînți n-ar face rod nici unii
De n-ar muri în locul lor nebunii¹.*

I

Uneori, după cuvîntul apostolic (*I Corinteni* 1, 27), Dumnezeu le alege pe cele „nebune” ale lumii spre a le face de rușine pe cele „înțelepte”. Fără un sîmbure de nebunie, toate înțelepciunile lumii îmbătrînesc și pier pe limba lor. „Nebunia cea bună” este o condiție *sine qua non* a oricărei înțelepciuni care refuză să încremenească în ea însăși, care vrea să rămînă tînără și lucrătoare, dincolo de zarva cuvintelor.

În fond, orice nouă înțelepciune trece la început drept nebunie. Poate că istoria spiritului omenesc nu

¹ Versurile aparțin unui poet al închisorilor comuniste, Demostene Andronescu (n. 1927). Ele fac parte din ultima strofă a poeziei „Nebunul”, inclusă în volumul *Peisaj lăuntric* (Ed. Puncte Cardinale, Sibiu, 1995 [apoi de mai multe ori reeditat]). Acest volum este dedicat „Generației mele de Don Quijote striviți de prea marele lor vis”. El cuprinde și un „Epitaf pe mormîntul lui Don Quijote”, ce merită citat: „Aici se odihnește un biet nebun ce-n stele/ A vrut să care lumea și-a risipit cu lancea/ Cetățile de nour și umbrele din ele/ Sfruntînd înțelepciunea cumînților din Mancha”. Figura lui Don Quijote și tema „neburiei” (în sens paulinic) au reprezentat o obsesie a poezilor din închisorile comuniste (Radu Gyr, Constantin Oprișan, Ștefan Vlădoianu, Sergiu Mandinescu etc.).

este altceva decît povestea „înnebunirilor” lui successive. Orice idee mare se naște sau se primenește printr-o „neburie”, iar purtătorul ei este un fel de Pavel în fața înțelepciunii „oficiale” a vremii sale; întotdeauna se va găsi un burghez, un sceptic sau un academician care să-i spună: „Asupra acestor lucruri te vom asculta altădată...” (a se vedea *Fapte* 17, 32; 24, 25 sau 26, 23-25).

Epocile „aurorale” presimt ceva din această taină a neburiei, arătîndu-se sfioase în fața ei și asimilînd-o adeseori sacralității¹. Pare un semn al vremurilor „crepusculare” tendința de a da uitării posibila vecinătate dintre înțelepciune și neburie. Atunci se întîmplă ca neburia să se vulgarizeze, iar înțelepciunea să se istovească; precum astăzi, bunăoară, cînd avem „neburii” noștri și „înțelepții” noștri – ce ne obosesc deopotrivă...

În haosul spiritual al vremii de acum, glumea cu țile Constantin Noica, „ne-ar trebui un grec”. Și Pavel (pe care filosoful de la Păltiniș îl socotea adevăratul părinte al creștinismului) făcuse, ce-i drept, carte grecească, dar numai cu atît el n-ar fi ieșit niciodată din pielea lui Saul din Tars! Mai mult decît de „un grec”, noi am avea nevoie poate de „un nebun” sublim din tagma dumnezeiescului Pavel. De o „neburie” capabilă să înfrunte lumea și să-i redea sensul ei *ne-lumesc*.

Dar pînă cînd o astfel de neburie primenitoare se va ivi aieva în tîrziul acestei lumi, am putea lua măcar

¹ Este interesantă, ca relicvă a „neburiei sacre”, originea cuvîntului românesc „zănatic” (continuator al mai vechiului „zînatic”, păstrat astăzi doar regional), pe care Hasdeu (confirmat de cercetătorii ulteriori) îl pusese în legătură cu *dianaticus* – „cel stăpînit de Diana” (asimilată, pare-se, unei zeiță geto-dacice a pădurilor). Cuvîntul este echivalent cu „lunatic” – cel „fermecat” de lună; dar Luna și Diana se identifică mitologic.

urmele nebunilor plăsmuiți, spre a învăța câte ceva – *per speculum et in aenigmate* – despre virtuțile „sfintei nebunii”...

II

Don Quijote, acest *cuerdo loco* („înțelept nebun”) sau *loco que tira a cuerdo* („nebun care trage a-nțelept”), este Cavalerul baroc al „Tristei Figuri”, conștiința eroic-medievală a unei Spanii intrate în declin¹. Așa cum pe Pavel, după părerea dregătorului roman Felix, multa învățătură îl făcuse să dea în nebunie, bietul *hidalgo* din La Mancha, adâncindu-se prea mult în lectura cărților cavalerești, a ajuns „să se smintească” (*se le han secado los sesos*). Și iată-l pornind în lume, călare pe o mîrtoagă și încins cu arme ruginite, să refacă pe cont propriu idealul medieval al cavaleriei răătăcitoare. Don Quijote este ultimul și cel mai sublim dintre cavalerii vechii Europe, deopotrivă răătăcit și răătăcitor: răătăcitor în spațiu și răătăcit în timp, adică împărtășind condiția marilor „nebuni” trimiși să primenească înțelepciunea lumii. Care va fi fost exact „Damascul” lui Alonso Quijano, Cervantes nu ne spune anume. Dar cert este că, printre Amadiși și Tiranți, lui Alonso Qui-

¹ Generația barocă, pe care Cervantes o precede îndeaproape, trăiește dramatic acest sentiment al crizei (exprimat adeseori prin termenul de *desengaño*). Un Quevedo va mărturisii – ca Unamuno mai târziu – că Spania îl „doare”. Don Quijote este el însuși o icoană a omului baroc, pe care-l „doare” lumea în care trăiește. Spiritualitate conservatoare, principal bastion al Contrareformei, Spania trăiește cu nostalgia grandorilor sale medievale. Barocul spaniol este, în latura lui atitudinală, o formă de neo-medievalism, pe care Don Quijote o ilustrează esențial prin *locura* (nebunia) lui „cavalească”.

jano i s-a năzărit, într-un ceas de grație, năluca *misiunii* sale. Și după cum Saul a devenit Pavel, Alonso Quijano devine Don Quijote de la Mancha – apostolul prospețimilor medievale într-o lume îmbătrînită de prea-plinul propriei istorii. Dacă acel Segismundo din drama lui Calderón de la Barca credea că „viața este vis”, Don Quijote, mai realist în nebunia lui, se străduiește *s-o convertească la visare*. De Don Quijote s-a rîs și încă se mai rîde, cu rîsul barbar al celor înțelepțiți lîngă sacul cu merinde. Sensul adînc al nebuniei lui alunecă de patru veacuri pe luciul pozitivist al prostiei omenești...

Donquijotismul încearcă să dea soluția unei crize, să reconezeze lumea la o etică eternă¹. El întruchipează „noutatea” mărturisitoare în liniile de forță ale unei tradiții venerabile. Căci dacă „nimic nu este nou sub soare” (*Ecclesiastul* 1, 9), sub același soare nimic nu este vechi cîta vreme poate fi iarăși și iarăși *autentic* re-trăit. Lumea lui Don Quijote (sau cea a lui Cervantes, dacă vreți) avea nevoie de o astfel de nouă nebunie/în-nebunire, așa cum nevoia ei o va simți mai târziu, poate și mai acut, generația spaniolă de la 1898, în frunte cu acel exaltat apologet al nebuniei creatoare care a fost Miguel de Unamuno. Așa s-a întîmplat ca Don Quijote să reapară, după trei veacuri, ca *simbol mesianic* al unei Spanii averse să renască (*Nuestro Señor Don Quijote, el*

¹ Unamuno nu se sfiește să-l definească astfel: ... *todo un método, toda una epistemología, toda una estética, toda una lógica, toda una ética, toda una religión sobre todo; es decir toda una economía a lo eterno y a lo divino, toda una esperanza en lo absurdo racional* („... o întreagă metodă, o întreagă epistemologie, o întreagă estetică, o întreagă logică, o întreagă etică, o întreagă religie mai ales; ceea ce va să zică o întreagă economie a eternului și a divinului, o întreagă speranță în absurdul rațional”).

Cristo español – „Domnul nostru Don Quijote, Cristosul spaniol” – îl numește Unamuno, autorul faimoasei *La vida de Don Quijote y Sancho*¹), ba chiar ca posibil răspuns la criza generică a omului european (*Don Quijote en la tragicomedia europea contemporánea* – „Don Quijote în tragicomedia Europei contemporane” – este titlul ultimului capitol din eseu *Del sentimiento trágico de la vida en los hombres y en los pueblos*² al aceluiși Unamuno). Nefiind în stare să dea ea însăși acel mare „nebun” care să răstoarne „înțelepciunea” veacului, generația aceasta zbuciumată a pornit în cruciadă retorică spre mormîntul sublimului Cavaler, să-l scoată din mîinile „licențiaților” și „bărbierilor”. L-au recucerit, poate, dar s-a dovedit, în cele din urmă, că nu de un mormînt aveau nevoie...

III

Inocentul Mîșkin, „idiotul” lui Dostoievski, umarul „Prinț Hristos” din caietele romanului (analogie supralicitată de un Romano Guardini), ne apare ca o replică răsăriteană la Don Quijote, fiind pîndit de același ridicol în mijlocul unei lumi care pierduse „sensul nebuniei”. Este și el un soi de „cavaler sărman” (cum îl și numește Aglaia, evocînd romantica baladă a lui Pușkin), mărturisitor prin pildă personală al unei înțelepciuni care, atunci cînd își uită nebunia, se stinge în precepte. E știut că Dostoievski l-a avut în minte, cînd a

¹ Trad. rom.: *Viața lui Don Quijote și Sancho*, Ed. Univers, București, 1973.

² Trad. rom.: *Sentimentul tragic al vieții la oameni și la popoare*, Institutul European, Iași, 1995.

purces la elaborarea romanului, și pe eroul „comic” al lui Cervantes (unele paralelisme sînt de altfel evidente în text: condiția a-normală a lui Mîșkin; bătaia cu pietre pe care i-o administrează copiii din satul elvețian, amintind de procedura cu Don Quijote a ocnașilor eliberați; figura magdalenică a Nastasiei Filippovna, devenită o altă Dulcinee etc.; există și aluzii directe, ca atunci cînd Aglaia, voind să pună bine un bilet primit de la Mîșkin, „se întîmplă” să-l vîre chiar într-o ediție a romanului cervantin!). Acest *étranger absolu* (Paul Evdokimov) în lumea crepusculară a Rusiei aristocratice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea este purtătorul – „sărac cu duhul” – al unei nebunii evanghelice, smerite și aproape plebee, trăite cu adîncă religiozitate a sufletului slav tradițional. El ne aduce aminte, între altele, de acei „nebuni pentru Hristos” (*iurodivii*) care sfîntiseră odinioară, cu tălpile lor goale, stepele pravoslavniciei Rusii. De fapt, în Prințul Mîșkin avem un reflex al *misticului* Ev Mediu răsăritean, așa cum în Don Quijote aveam reflexul *cavalerescului* Ev Mediu apusean. Dar dacă spuneam că Don Quijote este mai realist decît Segismundo (personajul calderonian din *La vida es sueño*), eroul lui Dostoievski ne apare încă mai realist decît Don Quijote (întruchipînd însuși *realismul spiritual* al Ortodoxiei¹): deși visător incurabil și epi-

¹ „Arta lui Dostoievski se ocupă de realitatea spirituală profundă, de realul metafizic, fiind foarte puțin preocupată de existența empirică [...] La el nu există hazardul realismului empiric [...] Dacă s-ar putea numi realist, Dostoievski ar fi un realist-mistic”, era de părere N. Berdiaev (*Filosofia lui Dostoievski*, Institutul European, Iași, 1992, pp. 15-16). Să ne amintim că Dostoievski însuși se auto-definise ca „realist fantastic” și „nebun mistic”. Considerații foarte interesante în această privință se află și în Nichifor Crainic, *Dostoievski și crești-*

leptic vizionar, Mișkin nici nu crede că viața este vis (ca Segismundo) și nici nu încearcă s-o convertească la visare (ca Don Quijote). Optica lui nu de-formează realitățile, spre a le re-forma pe planul idealului, cum face „ingeniosul” *hidalgo* din La Mancha, ci stă în mijlocul lor neprihănit și mirat, mîngîindu-le cu înțelegere și cu milă, ca pe părul ucigașului Rogojin. S-ar zice că nebunia lui Don Quijote *în-cîntă* realitățile, în vreme ce nebunia lui Mișkin le *des-cîntă*. Nebunia lui Don Quijote se exteriorizează halucinant, la scară enormă, pe cînd nebunia lui Mișkin tinde să-și asume lăuntric și smerit toate strîmbătățile lumii, spre a le mîntui prin mută rugăciune.

IV

Don Quijote și Prințul Mișkin reprezintă nebunia „exemplară” a două spiritualități specifice, dar complementare. Așezat în orizontul Faptei, ca și Faust, Don Quijote întruchipează *activismul* constituțional al spiritului apusean: *cada uno es hijo de sus obras* („fiecare e fiul faptelor sale”), decretează Cervantes prin gura eroiului său. Idealul cavaleresc întru care înnebunește „bunul” Alonso Quijano este chipul fidel al unui mod de a exista în lume, al acelui activism deopotrivă metafizic și istoric ce a marcat drumul umanității occidentale de la marșul sublim al cruciaților medievali pînă la marșul

nismul rus (curs litografiat, ținut întîi la Chișinău, începînd din 1926, apoi la București, în anul universitar 1932-32, încă needitat) [între timp a fost co-editat de editurile Arhiepiscopiei Cluj și Anastasia/București, în 1998, la inițiativa arhierescă a vrednicului de pomenire Bartolomeu Valeriu Anania și cu o postfață semnată de mine: „Nichi-for Crainic – schiță de portret”, pp. 285-290].

grotesc al nazismului. (Orice valorificare a existenței are virtuțile și viciile ei, fiind condamnată să îndure imperfecțiunea umanului.)

Încarnare a *contemplativismului* tradițional al lumii răsăritene, fără cal și fără arme, resemnat și încrezător în perspectiva veșniciei, certînd și consolînd lumea cu blîndețea smerită a sfinților și știind parcă, dintr-o adîncă experiență spirituală, că „leacurile” administrate *lăuntric* sînt mai de preț decît cele risipite în afară, Prințul Mișkin se înscrie în tagma celor ce cred că *fiecare este fiul certitudinilor sale* („Mergi în pace; *credea* te-a mîntuit!”). Don Quijote ia lumea în vîrfurile lăncii și apoi o pilduiește cu vorbe mari, pe care bietul Sancho abia de le pricepe, pe cînd Mișkin o veghează și o mîngîie, pilduind-o cu vorbele simple ale purității mărturisitoare.

Ne aducem din nou aminte, *mutatis mutandis*, de istoria evanghelică a Martei și-a Mariei, *surorile* iubitoare de Hristos, pe care Domnul le-a judecat cu dumnezeiască blîndețe: „Marto, Marto, te îngrijești și pentru multe te silești, ci un lucru trebuie; că Maria partea cea bună și-a ales-o, care nu se va lua de la ea” (*Luca* 10, 38-42)¹... Don Quijote, „pelerinul”, purtător în veac al spiritului Martei, și Prințul Mișkin, „mirele”, purtător în veac al spiritului Mariei, mărturisesc în eternitatea culturii europene, fiecare pe limba lui, despre mîntuitoarea *nebunie a Crucii*. „Căci cuvîntul Crucii, pentru cei ce pier, este nebunie; iar pentru noi, cei ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu. Căci scris este: «Pierde-voi înțelepciunea înțelepților și știința celor învățați voi nimici-o». Unde este înțeleptul? Unde este

¹ A se vedea eseu anterior („Icoana Europei creștine”).